

Ενορία και Εκκλησία

Πρωτοπρεσβυτέρου ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ
Ομοτίμου Καθηγητού Πανεπιστημίου Αθηνών

ΕΝΟΡΙΑ

Η μεγάλη μας οικογένεια

- α. Εκκλησία και Ενορία
- β. Η ζωή της Ενορίας
- γ. Ενορία στην ιστορία
- δ. Δυνατότητες και προοπτικές

A. ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΕΝΟΡΙΑ.

1. Στην εκκλησιαστική μας πραγματικότητα η μικρότερη ενότητα, ο πυρήνας της Εκκλησίας, είναι η Ενορία. Ως ευχαριστιακή σύναξη των πιστών εμφανίζεται η (κάθε) Ενορία, σε συνάρτηση βέβαια με την Επισκοπή, στην οποία οργανικά ανήκει, ως «η καθολική εκκλησία» (= Η Εκκλησία) στον συγκεκριμένο τόπο και χρόνο. Ο πιστός ζει το μυστήριο της Εκκλησίας στη ζωή και πράξη της Ενορίας του, μέσα στην οποία αγωνιζόμενος και αγιαζόμενος, ενώνεται με τον Χριστό και τους εν Χριστώ

αδελφούς του, πραγματοποιώντας συνεχώς την εν Χριστώ ύπαρξή του, την εκκλησιαστικότητά του. Ο λόγος, συνεπώς, για την Ενορία και τη ζωή της είναι στην ουσία του λόγος για την ίδια την Εκκλησία και την παρουσία της στον κόσμο.

Η Εκκλησία είναι «σώμα Χριστού» (βλ. Α' Κορ. Κεφ. 12), η εν Αγίω Πνεύματι ένωση και ενότητα των πιστών στην θεωμένη ανθρωπότητα του Χριστού. Χριστός και Εκκλησία είναι ενότητα αδιάσπαστη και ασύγχυτη. Είναι κατά τον ι. Χρυσόστομο «γένος εν, Θεού και ανθρώπων» (Ελλην. Πατρ. 52, 789). Κατά την ημέρα της Πεντηκοστής η δοξασμένη (κατά φύσιν ενωμένη, αδιαίρετα και ασύγχυτα, με την θεία ουσία) ανθρωπότητα (= ανθρώπινη φύση) του Χριστού μας επανέρχεται στον κόσμο, μετά την ανάληψή της στους «ουρανούς» της Τρισηλίου Θεότητας, για να συνεχισθεί η παρουσία του Χριστού στους πιστούς του (πρβλ. Ματθ. 28, 20), με ένα διαφορετικό τρόπο παρουσίας, εν Αγίω Πνεύματι. Ο Χριστός επιστρέφει εν Αγίω Πνεύματι, για να είναι ο τόπος συναντήσεως και ενώσεως των σωζομένων δι' Αυτού και εν Αυτώ. Χρειάζεται όμως να αναλυθεί λίγο περισσότερο αυτή η θεμελιακή για την εκκλησιαστική (ενοριακή) μας ζωή αλήθεια.

Κατά τον «Μυστικό Δείπνο» ο Χριστός έδωσε στους Μαθητάς Του μερικές (επιφανειακά) περιέργες υποσχέσεις: «... Πάλιν έρχομαι και παραλήψομαι υμάς προς εμαυτόν, ίνα όπου εγώ ειμί και υμείς ήτε». Και στη συνέχεια: «Ουκ αφήσω υμάς ορφανούς, έρχομαι προς υμάς» (Ιωάν. 14, 3. 17). «Εν εκείνη τη ημέρα», συνεχίζει, θα γνωρίσουν οι Μαθηταί, ότι ο Χριστός είναι «εν τω Πατρί», οι Μαθηταί στον Χριστό και ο Χριστός μέσα σ' αυτούς («εν αυτοίς»). Θα αποκτήσουν δηλαδή εμπειρία της παρουσίας του Χριστού μέσα τους. Θα βλέπουν τον Χριστό -και μετά την Ανάληψή Του- διότι ο Χριστός ζει και αυτοί θα ζουν μαζί Του (14, 19). Ο Χριστός θα εμφανίσει τον Εαυτό Του σ' όποιον Τον αγαπά (14, 21), θα έλθει δε να κατοικήσει μέσα του μαζί με τον Πατέρα (14, 23). Όλα αυτά θα συντελεσθούν εν Αγίω Πνεύματι. Το Άγιο Πνεύμα -ο Παράκλητος- θα διδάξει τους μαθητάς «πάντα» και θα τους υπενθυμίσει όλα, όσα τους είπε ο Χριστός (14, 26). Αλλά και στην Αρχιερατική Του Προσευχή ο Κύριος θα παρακαλέσει μεταξύ άλλων τον Πατέρα: «Πάτερ, ους δέδωκάς μοι, θέλω, ίνα όπου ειμί εγώ, κακείνοι ώσι μετ' εμού, ίνα θεωρώσι την δόξαν την εμήν...» (Ιωάν. 17, 24). Το χωρίο αυτό (που αναφέρεται στην θέωση) χρησιμοποιείται κατά κόρον στις διαχριστιανικές - οικουμενι(στι)κές σχέσεις,

με καθαρά κοινωνιολογική και πολιτική σημασία, και πλήρη όμως άγνοια του αληθινού, θεολογικού - πνευματικού, περιεχομένου του.

Τα λόγια αυτά του Χριστού μας επληρώθηκαν κατά την ημέρα της Πεντηκοστής. Τότε επανήλθε ο Χριστός εν Πνεύματι, μαζί δε μ' Αυτόν και ο Πατέρας, για να κατοικήσουν μέσα στους πιστούς, ώστε αυτοί να θεωρούν (βλέπουν) την άκτιστη δόξα και βασιλεία (το άκτιστο Φως) της Αγίας Τριάδος. Τόπος συναντήσεως -και θεώσεως- όσων αγαπούν τον Θεό-Πατέρα γίνεται η δοξασμένη (= τεθεωμένη) Ανθρωπότητα (ανθρώπινη φύση) του Χριστού. Την ημέρα της Πεντηκοστής δεν ιδρύεται η Εκκλησία, η οποία υπάρχει ήδη με την δημιουργία των Αγγέλων «εν ουρανοίς», ως κοινωνία τους με τον Θεό, αλλά «συγκροτείται» αγιοπνευματικά και φανερώνεται ως «σώμα Χριστού», γιατί η ανθρώπινη Φύση του Χριστού είναι παρούσα και ο Χριστός είναι ενωμένος ολόκληρος με κάθε μέλος του σώματός Του, «μεριζόμενος αμερίστως εν μεριστοίς». Ο όλος Χριστός θα βρίσκεται έκτοτε αδιαίρετα (και ασύγχυτα) σε κάθε μέλος (όταν υπάρχουν φυσικά οι κατάλληλες προϋποθέσεις), αυτό δε, θα συνεχισθεί μέχρι συντελείας των αιώνων.

Τα παραπάνω σημαίνουν, ότι ο Θεάνθρωπος είναι ο «εκκλησιαστής» μας, γιατί μας συνάγει στο πανάγιο Σώμα Του, αλλά και η Εκκλησία μας, γιατί γίνεται ο τόπος της συνάξεώς μας. Να γιατί δεν μπορεί να υπάρξει ποτέ χωρίς τον (αληθινό) Χριστό η Εκκλησία, ούτε πάλι να στηριχθεί σε καμιά (αιρετική) ιδεολογία, έστω λεγομένη «χριστιανική». Γιατί είναι αδιάσπαστα συνυφασμένη με το Πρόσωπο του Θεού Λόγου, του ενσάρκου Λόγου του Θεού, του Σωτήρος Χριστού. Η Εκκλησία είναι ο ίδιος ο Χριστός, ο όλος Χριστός (κεφαλή και σώμα), όχι «σώμα χριστιανών», αλλά «σώμα Χριστού». Όλοι οι μετέχοντες στο σώμα του Χριστού πιστοί, κλήρος και λαός, είναι μέσα στο «σώμα», ποτέ πάνω από το σώμα. Γι' αυτό κάθε έννοια «υπερεπισκόπου» (Πάπα) ή ακόμη «δεσποτισμού» δεν μπορεί να ανήκει στη ζωή της Εκκλησίας.

Την Χριστοκεντρική αυτή πραγματικότητα της εκκλησιαστικής κοινωνίας εικονίζει και εκφράζει, αλλά και συνεχώς πραγματώνει, μια πράξη λειτουργική, που λαμβάνει χώρα στο τέλος της Θείας Λειτουργίας. Πρόκειται για την συστολή των Τιμίων Δώρων στο Άγιο Ποτήριο μετά την μετάληψη. Ο Λειτουργός «συστέλλει» (συγκεντρώνει) μέσα στο Άγιο Ποτήριο ό,τι άλλο υπήρχε στο Δισκάριο εκτός από τον Αμνό, δηλαδή την μερίδα της Θεοτόκου, τα τάγματα των Αγγέλων και Αγίων, τα μνημονευθέντα ζώντα και τεθνεώτα μέλη του Σώματος του Χριστού, που «συνεπετέλεσαν» με τον Λειτουργό την Θεία Λειτουργία, με πρώτο τον Επίσκοπο,

ο οποίος έστω και σωματικά απών αποτελεί το νοητό ορατό κέντρο της Θείας Ευχαριστίας (το αόρατο είναι ο ίδιος ο Χριστός, «ο αοράτως ημίν συνών») και διακρατεί την ενότητα της Τοπικής Εκκλησίας. Μέσα στο Άγιο Ποτήριο, το «ατομικό σώμα» του Χριστού γίνεται τώρα ένα με το «κοινωνικό» Του σώμα. Η εν Χριστώ κοινωνία των πιστών είναι ήδη όλη συναγμένη μέσα στο Άγιο Ποτήριο. Όχι μόνο μια κατακόρυφη κοινωνία κάθε πιστού (ατομικά) με τον Θεό εν Χριστώ, αλλά και η οριζόντια εν Χριστώ ένωση όλων των μελών του σώματος μεταξύ τους. Η Εκκλησία - Χριστός, κεφαλή και σώμα, είναι ορατή πραγματικότητα. Έτσι κατανοείται ο ορισμός του Αγίου Μαξίμου του Ομολογητού για την Εκκλησία: «Εικών... εστι του Θεού... η αγία Εκκλησία, ως την αυτήν τω Θεώ περί τους πιστούς ενεργούσα ένωσιν» (Ελληνική Πατρολογία 91, 668B).

2. Μέσα στην ιστορία η Εκκλησία εμφανίζεται ως μία συγκεκριμένη εν τόπω πραγματικότητα, ως εν τόπω και χρόνω κοινωνία, ορατή και περιγραφτή κατά την ανθρώπινη πλευρά της. Όπου και όταν τελείται η Θεία Ευχαριστία, συγκεκριμενοποιείται αισθητά η παρουσία της Εκκλησίας ως κοινωνίας. Η Θεία Ευχαριστία, άλλωστε, είναι το επίκεντρο της ζωής της, γιατί κλείνει μέσα της όλη τη ζωή της Εκκλησίας, η οποία επεκτείνεται και έξω από την Θεία Ευχαριστία ως «λειτουργία μετά την λειτουργία», συνεχιζόμενη δηλαδή στην ζωή των πιστών Λειτουργία.

Ήδη στην Κ. Διαθήκη ο Απ. Παύλος μιλεί για την «εκκλησία» μιας πόλεως, π.χ. της Κορίνθου, αλλά και για τις «εκκλησίες» μιας ευρύτερης περιοχής, π.χ. της Αχαΐας. Κάνει έτσι την διάκριση μιας τοπικής εκκλησιαστικής - ευχαριστιακής συνάξεως από άλλες τοπικές εκκλησίες - συνάξεις. Ο πληθυντικός «εκκλησίες» στην ορθοδοξοπατερική παράδοση έχει την λογική έννοια του μέρους αντί του όλου. Κάθε τοπική Εκκλησία, αφού ενσαρκώνει την καθολική αλήθεια, την Ορθοδοξία, είναι Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ, παρά την γεωγραφική διαίρεση, όπως ένας είναι ο Χριστός, που προσφέρεται σε κάθε Αγία Τράπεζα ως τροφή «του σύμπαντος κόσμου». Κατά τον Άγιο Ιγνάτιο τον Θεοφόρο, όπου υπάρχει ο Χριστός, στο πλήρωμα της αλήθειάς Του, εκεί υπάρχει και η καθολική (η Μία και Μοναδική) Εκκλησία (Ε.Π. 5, 713). Η τοπικότητα δηλαδή, είναι μία απλή (τοπική) φανέρωση της Μίας και Μοναδικής Καθολικής Εκκλησίας, οι δε τοπικές εκκλησίες μοιάζουν με επιφανειακές πηγές, που προέρχονται από ένα και το αυτό πάντα υπόγειο ποτάμι.

Η Θεία Ευχαριστία εξασφαλίζει την ενότητα του εκκλησιαστικού σώματος. Αυτό είναι το μήνυμα της Α' προς Κορινθίους (10, 15-17). Το ένα σώμα ταυτίζεται εκεί με τον ένα ευχαριστιακό άρτο. «Ότι εις άρτος, εν

σώμα οι πολλοί εσμέν. οι γαρ πάντες εκ του ενός άρτου μετέχομεν» (Α' Κορ. 10, 17): Την ίδια εικόνα θα χρησιμοποιήσει μισό περίπου αιώνα μετά και η «Διδαχή» (κεφ. 9-10). Οι πολλοί μάλιστα δεν γίνονται «εν», αλλά «εις» (Γαλ. 3, 28), ο εις Κύριος (ας θυμηθούμε πάλι την συστολή των ταμιών Δώρων). Αυτή η Χριστοκεντρική ενότητα συνέχει την τοπική εκκλησιαστική κοινότητα αρχικά στην μία επισκοποκεντρική ευχαριστία. Τότε (πρώτοι αιώνες) ταυτίζεται η εν τόπω εκκλησία -σύναξη των πιστών- («κατ' οίκον» εκκλησία) με την Ενορία. Η ίδια ενότητα όμως θα εξασφαλίζεται και αργότερα με την εμφάνιση της Ενορίας (τέλη β' αι.), που θα είναι μεν πρεσβυτεροκεντρική, αλλά θα τελεί σε αδιάσπαστο σύνδεσμο με τον επίσκοπο, ώστε δεν θα χάσει την επισκοποκεντρικότητά της και με αυτό τον τρόπο και την Χριστοκεντρικότητά της.

Η ενορία δεν είναι υποκατάστατο της αρχικής επισκοποκεντρικής εκκλησίας, διότι η τελευταία συνεχίζεται στην Επισκοπή των μετέπειτα εποχών. Η Επισκοπή (ο επίσκοπος) παραμένει πάντα το κέντρο της εκκλησιαστικής ζωής. Γιατί η ενορία δεν είναι μια νέα (άλλη) εκκλησία, ώστε να έχουμε πολλές (επί μέρους) εκκλησίες σε κάθε Εκκλησία - Επισκοπή. «Αι εκ λόγων πρακτικής ανάγκης εμφανισθείσαι ενορίαι δεν εθεωρούντο ως αυτοτελείς ευχαριστιακαί ενότητες εντός της επισκοπής, αλλ' εξηρτώντο εκ της μιας επισκοποκεντρικής ευχαριστίας, ως κλάδοι οργανικοί αυτής» (Ι. Ζηζιούλα, Η ενότης της Εκκλησίας εν τη Θεία Ευχαριστία και τω επισκόπω κατά τους τρεις πρώτους αιώνας, Εν Αθήναις 1965, σ. 195). Δεν θα παύσει ποτέ να θεωρείται απαραίτητη η προσωπική παρουσία του Επισκόπου στην ευχαριστιακή σύναξη των ενοριών. Γι' αυτό και μνημονεύεται ο Επίσκοπος σε κάθε Ευχαριστία (Λειτουργία) μας αμέσως μετά τον καθαγιασμό των Τιμίων Δώρων, ως να είναι και σωματικά παρών στην σύναξή μας.

Δεν διασπάται, συνεπώς, από τον β' αιώνα με την γένεση της (σημερινής) ενορίας η επισκοποκεντρική Ευχαριστία, αλλά πραγματοποιείται κατά τον Ι. Ζηζιούλα (σήμερα, Μητροπολίτη Περγάμου) «επιμερισμός του συνθρόνου του πρεσβυτερίου» (σ. 151 κ.ε.) για την πρακτική αντιμετώπιση των αναγκών του αριθμητικά αυξημένου εκκλησιαστικού σώματος. Η ενορία είναι η επέκταση της μιας υπό τον επίσκοπο ευχαριστίας μέσα στα γεωγραφικά όρια της επισκοπής, χωρίς να δημιουργούνται έτσι νέα κέντρα ευχαριστιακής ενότητας.

3. Η εν Χριστώ κοινωνία διαφοροποιείται αμετάκλητα και οριστικά από κάθε άλλη εγκόσμια κοινωνία. Όλες οι ανθρώπινες κοινωνίες θεμελιώνονται σε ορισμένες ιδεολογικές κ.λπ. προϋποθέσεις, βάσει των

οποίων συγκροτούνται, ιδιαίτερα στην εποχή μας. Η κοινωνία του σώματος του Χριστού εισήλθε στον κόσμο ως «καινή κτίσις» (Γαλ. 6, 15). Η Εκκλησία είναι μυστήριο «αποκεκρυμμένον από των αιώνων εν τω Θεώ» (Εφεσ. 3, 9) και «πρότερον κτισθείσα, μετά ταύτα γεννάται εκ Θεού» (Μ. Αθαν. Ε.Π. 36, 1004/5). Εισέρχεται εν Χριστώ και δια Χριστού στον κόσμο ως νέο ολότελα μέγεθος στην ανθρώπινη ιστορία. Το Πρόσωπο του Χριστού, το κατ' εξοχήν και μόνο «νέο» που γνώρισε ποτέ ο κόσμος, διαφοροποιεί ριζικά την δική του κοινωνία από κάθε ανθρώπινη ομάδα, που διεκδικεί το όνομα «κοινωνία». Ο Χριστός είναι ο θεμέλιος της ενότητας της δικής Του κοινωνίας.

Συνεπώς, ενώ ο κόσμος αγωνίζεται τον σισύφειο αγώνα να συμπήξει τις κοινωνίες του, εμείς οι Χριστιανοί αγωνιζόμεθα, όπως όλοι οι άγιοί μας, να ενταχθούμε στην «ητοιμασμένην ημίν βασιλείαν από καταβολής κόσμου» (Ματθ. 25, 34), στην χάρη και κοινωνία του σώματος του Χριστού. Όλος ο αγώνας μας σ' αυτό εστιάζεται: στην ορθή και πλήρη («ολοτελή», Α' Θεσσ. 5, 23) ένταξή μας στην εν Χριστώ κοινωνία. (Βλ. περισσότερο στου Γ. Δ. Μεταλληνού, Ορθόδοξη θεώρηση της κοινωνίας, στο περιοδ. ΚΟΙΝΩΝΙΑ, έτ. ΚΗ (1985), σ. 82-102).

Η ένταξή μας όμως στην εν Χριστώ κοινωνία, και συνεπώς και στην ενοριακή - εκκλησιαστική ζωή, προϋποθέτει ένα και μοναδικό τρόπο. Είναι ανάγκη η ζωή του Χριστού, η εισαχθείσα στον κόσμο με την σάρκωσή Του «Χριστοζωή», ως καινός τρόπος υπάρξεως, να γίνει και δική μας ζωή. Αυτό πραγματοποιείται, όταν μετά ορισμένη μεταμορφωτική διαδικασία φθάσουμε σε σημείο να μη ζούμε πια εμείς, αλλά να «ζη εν ημίν Χριστός» (Γαλ. 2, 20), να «μορφωθή -δηλαδή- ο Χριστός εν ημίν» (Γαλ. 4, 19). Όλη αυτή η διαδικασία στην θεολογική γλώσσα, στη γλώσσα της Εκκλησίας, ονομάζεται πορεία θεώσεως και είναι η σωτηρία. Στην ζωή της Εκκλησίας εισέρχεται κανείς, για να σωθεί, δηλαδή για να θεωθεί. Αυτό εξασφάλιζε η Ενορία στην αρχαία Εκκλησία και αυτό (πρέπει να) εξασφαλίζει σ' όλους τους αιώνες. Αν ο στόχος αυτός παραθεωρηθεί, τότε αλλοιώνεται η ενοριακή ζωή και καταντά, η στην περίπτωση αυτή ονόματι μόνο ενορία, μία αίρεση, που δεν σώζει, αλλά οδηγεί στην αιώνια απώλεια. Βέβαια, σπεύδουμε να πούμε, για να ηρεμήσουν τα πνεύματα, ότι στην Ορθοδοξία αυτή η ολοκληρωτική αλλοίωση της ενορίας δεν είναι δυνατή. Διότι, και αν ακόμη βρεθούν κληρικοί, που βλέπουν κοσμικά την ενοριακή ζωή και «διδάσκουν ούτω τους ανθρώπους», μένουν οι εν Χριστώ πατέρες και διδάσκαλοί μας, οι άγιοι Πατέρες, που μας διδάσκουν τον τρόπο σωτηρίας με τα λειτουργικά βιβλία, τους ύμνους και τις ευχές. Όταν όμως ο

προφητικός, αποστολικός και πατερικός λόγος σιγήσει, τότε χάνεται αμετάκλητα ο ορθός προσανατολισμός και στόχος της εκκλησιαστικής ζωής.

4. Η διαμόρφωση της ενοριακής - εκκλησιαστικής ζωής ήδη κατά την αποστολική εποχή έλαβε τον χαρακτήρα μιας πλήρους Θεοκρατίας - Χριστοκρατίας. Βέβαια θα πρέπει να διευκρινισθεί, ότι ο θεοκρατικός χαρακτήρας της εκκλησιαστικής ζωής δεν (μπορεί να) έχει τίποτε το κοινό με τον παπισμό ή την μουσουλμανική «θεοκρατία». Γιατί δεν είναι ποτέ κληρικοκρατία και φεουδαρχική ανθρωποκρατία, αλλά Χριστοκρατία. Η ορθόδοξη - ρωμαϊκή θεοκρατία είναι αυτό, που εκφράζουν κατά τρόπο μοναδικό δύο σημαντικότερες λειτουργικές φράσεις, που τόσο συχνά επαναλαμβάνουμε: α) «Εις άγιος, εις Κύριος, Ιησούς Χριστός» και β) «εαυτούς και αλλήλους και πάσαν την ζωήν ημών Χριστώ τω Θεώ παραθήμεθα». Αν συνδέσουμε την πρώτη φράση με το χώρο της εμφανίσεώς της, το ρωμαϊκό κράτος, τότε συνειδητοποιούμε σαφέστατα την βαθύτερη έννοιά της. Δεν είναι κάποιος κοσμικός Καίσαρας ο Κύριος της Εκκλησίας, στον οποίο υποδουλώνονται οι πιστοί, αλλά ο Αιώνιος Δεσπότης Χριστός, ο Κύριος και συνάμα ελευθερωτής της όλης ζωής μας. Η Εκκλησία δεν εγκαταλείπεται ποτέ από τον Χριστό στα χέρια και τις διαθέσεις κάποιου εγκόσμιου Καίσαρα ή Πάπα.

Η θεοκρατία, συνεπώς, της Εκκλησίας είναι η διαρκής συναίσθηση της ζωντανής παρουσίας του Χριστού - Κυρίου στη ζωή του σώματός Του και της συνεχούς διαποιμάνσεως και διακυβερνήσεως του σώματος της Εκκλησίας άμεσα από Αυτόν εν Αγίω Πνεύματι. Έτσι, μπορεί να κατανοηθεί σαφώς και η θέση των Κληρικών στο εκκλησιαστικό σώμα. Ο Επίσκοπος, παρά την θεμελιακή και αμετάθετη θέση του στην ευχαριστιακή σύναξη και την ζωή της (τοπικής) Εκκλησίας, δεν είναι καθόλου «αντικαταστάτης» και «αντιπρόσωπος» του Χριστού, σαν να αναπληρούσε τον απόντα Χριστόν (παπισμός), αλλά στο πρόσωπό του γίνεται φανερός αισθητά ο πάντοτε «αοράτως ημίν συνών» (παρών) Χριστός.

Αρκεί να θυμηθούμε μερικές χαρακτηριστικές πατερικές αναφορές στο σημείο αυτό. Κατά τον ανυπέβλητο εκκλησιολόγο άγιο Ιωάννη Χρυσόστομο (βλ. Αθαν. Γιέβτιτς, Η εκκλησιολογία του Αποστ. Παύλου κατά τον ιερόν Χρυσόστομον, Αθήναι 1967), στη Θεία Ευχαριστία «προσφέρων» δεν είναι μόνο ο λειτουργός, αλλά μαζί και όλη η κοινότητα, ο δε καθαγιασμός «ουκ έστιν ανθρωπίνης φύσεως κατορθώματα..., αλλ' η του Πνεύματος χάρις, παρούσα και πάσιν εφιπταμένη, την μυστικήν εκείνην κατασκευάζει θυσίαν». Διότι ο λειτουργός απλώς «την εαυτού δανείζει γλώτταν και την εαυτού παρέχει χείρα» (Ε.Π. 62, 204). Σ' άλλο δε σημείο,

αναφερόμενος ο ίδιος στην «ανθρωπίνην διαίρεσιν» των μελών της Εκκλησίας σε «πρόβατα και ποιμένας» παρατηρεί: «... πρόβατα και ποιμένες προς την ανθρωπίνην εισί διαίρεσιν, προς δε τον Χριστόν πάντες πρόβατα. και γαρ οι ποιμαίνοντες και οι ποιμαινόμενοι υφ' ενός, του άνω ποιμένος, ποιμαίνονται» (Ε.Π. 52, 784). Η ενότητα του σώματος δεν επιτρέπει κοσμικές διαφοροποιήσεις σε άρχοντες και αρχομένους. «Ουκ αρχόντων τύφος (= έπαρση) εστίν ενταύθα (στην Εκκλησία), ουδέ αρχομένων δυο-λοπρέπεια, αλλ' αρχή πνευματική, τούτω μάλιστα πλεονεκτούσα, τω το πλέον των πόνων... ου τω τας τιμάς πλείους αναζητείν» (Ε.Π. 61, 427/8). Την διαφορά μεταξύ κληρικών και λαϊκών εντοπίζει ο ι. Χρυσόστομος στον μεγαλύτερο κόπο και μόχθο και όχι σε υπεροχικές εξάρσεις (βλ. περισσότερα στου Ι. Καρμίρη, Η θέσις και η διακονία των Λαϊκών εν τη Ορθοδόξω Εκκλησία, Εν Αθήναις 1976).

Η θεοκεντρική αυτή οργάνωση της εκκλησιαστικής ζωής επιτρέπει να καταλάβουμε, γιατί δεν μπορεί να υπάρχουν στην Εκκλησία αξιώματα και εξουσίες, κατά την κοσμική έννοια, παρά μόνο λειτουργήματα και διακονίες. Κάθε διακονία μάλιστα απορρέει από το Χριστό και είναι διακονία του σώματός Του. Ένας είναι ο Χριστός, αλλά πολλές οι διακονίες του σώματός Του. Η διάρθρωση της εκκλησιαστικής ζωής δεν είναι επινόημα, ιδεολογικό κατασκεύασμα, απόρροια των απαιτήσεων κάποιου Καταστατικού, ορθολογικά συνταγμένου. Γεννώνται μέσα στην εν Χριστώ ζωή. Είναι τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος, που μετασχηματίζονται σε διακονήματα - διακονίες. Γιατί τα Πνευματικά «δώρα» (Ιακ. 1, 17, Α' Κορ. 12-14) ενεργοποιούνται σε διακονήματα για την εν Χριστώ λειτουργία του σώματος. Αυτή η ενεργοποίηση του κάθε χαρίσματος αποτελεί βιωμένη αγιοπνευματική εμπειρία, που μετά περιγράφεται και κωδικοποιείται. Δεν δημιουργείται όμως από τον άνθρωπο. Μένει πάντα δώρο Θεού.

Τα λειτουργήματα στην Εκκλησία έχουν προσωπικό χαρακτήρα. Δεν είναι αφηρημένα αξιώματα και τίτλοι, όπως κατήντησαν δυστυχώς να είναι τα διάφορα οφφίκια (πρωτοπρεσβύτερος, οικονόμος κ.λπ.). Τα πρόσωπα, που ενσαρκώνουν τα λειτουργήματα, συγκροτούν την εκκλησιαστική ζωή και ιεραρχία. Αρκεί να υπενθυμίσουμε το Α' Κορ. 12, 28: «... ο Θεός έθετο εν τη Εκκλησία πρώτον αποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους, έπειτα δυνάμεις, έπειτα χαρίσματα ιαμάτων, αντιλήψεις, κυβερνήσεις, γένη γλωσσών» (πρβλ. Εφ. 4, 11). Είναι γενικά παραδεκτό σήμερα, ότι οι ονομαζόμενοι εδώ «προφήται» είναι οι ονομασθέντες κατόπιν επίσκοποι (βλ. Φειδά, Εκκλησιαστική Ιστορία, Α', Αθήναι 1992, σ. 101 κ.ε.).

Ο επίσκοπος ήταν μέχρι τον 8^ο αιώνα λειτουργός και όχι διοικητής. Οι «ποιμένες και διδάσκαλοι» του 8^{ου} της Εφεσίου ήταν οι σημερινοί πρεσβύτεροι, που αποτελούσαν τους διοικητικούς συμβούλους του επισκόπου και διακονούσαν το πλήρωμα ως διδάσκαλοι και κατηχηταί. Οι κατ'εξοχήν διδάσκαλοι της αρχαίας Εκκλησίας ήσαν οι πρεσβύτεροι (π.χ. ο Κλήμης ο Αλεξανδρέας, ο Ωριγένης κ.ά.). Τον 9^ο μάλιστα αιώνα λειτουργούσε τακτικός θεσμός συνάξεων για προσευχή και διδασκαλία, «δίχα της των μυστηρίων τελετής», υπό την ηγεσία των πρεσβυτέρων, την Τετάρτη και την Παρασκευή, για την κατήχηση των πιστών.

Ενώ στις αιρέσεις, που εκκοσμικεύουν την εκκλησιαστική ζωή, αλλοτριώνοντάς την, οι θεσμοί και τα αξιώματα έχουν πρωταρχική σημασία, στην Εκκλησία, εκείνο που βαρύνει περισσότερο, είναι ο φορέας του θείου χαρίσματος, το ανθρώπινο πρόσωπο. Δεν μπορούν να υπάρχουν εκκλησιαστικά λειτουργήματα και διακονίες χωρίς τους φορείς των πνευματικών χαρισμάτων. Αρκεί να φέρουμε σαν παράδειγμα τον θεμελιακό εκκλησιαστικό θεσμό της συνόδου, που όχι σπάνια νοείται και από μας, τους ορθοδόξους, κοσμικά και νομικά. Καμιά σύνοδος, και μάλιστα οικουμενική, δεν μπορεί να νοηθεί χωρίς θεοφόρους, δηλαδή φωτισμένους από το Άγιο Πνεύμα, Πατέρας. Προϋπόθεση, για να είναι ο Χριστός ενεργά παρών σε μια σύνοδο, είναι να υπάρχει ο Χριστός εν Πνεύματι μέσα στην καρδιά των συγκροτούντων την σύνοδο. Σ' αυτό διαφέρουν οι αυθεντικές από τις μη γνήσιες συνόδους. Μόνο αν ο Χριστός είναι «εν ημίν», ενεργεί και «εν μέσω ημών» και «δι' ημών». Μπορεί να υπάρξει σύναξη ανθρώπων, που χρησιμοποιεί την Γραφή και την έρευνα (ως λ.χ. οι διάφοροι αιρετικοί), αλλά να μην έχει Χριστό. Γιατί δεν υπάρχει ο Χριστός μέσα στις καρδιές των αιρετικών, παρά μόνο στα χείλη τους (πρβλ. Ματθ. 15, 8).

5. Με βάση τα παραπάνω μπορούμε να καταλάβουμε, ότι ο κληρικός, μολονότι ταγμένος να «ποιμαίνει τα πρόβατα» του Χριστού (Ιωάν. 21, 16), δεν είναι «άρχοντας» και «εξουσιαστής», αλλά φορέας λειτουργικού χαρίσματος, το οποίο καλείται να ενεργοποιεί σε διακονία ποιμαντική για την εν Χριστώ αύξηση του ποιμνίου του. Αν μάλιστα λάβουμε υπόψη, ότι τα «πρόβατα» είναι λογικά, και έχουν συνεπώς την δική τους προσωπικότητα και κρίση, και ότι δεν είναι του κληρικού, αλλά του Χριστού πρόβατα, όπως και ο κληρικός, τότε αντιλαμβανόμαστε πόσο απέχει η διακονία του από την κοσμική αντίληψη περί εξουσίας. Αν πάλι σκεφθούμε, ότι και τα λαϊκά μέλη του εκκλησιαστικού σώματος λαμβάνουν χαρίσματα, που ενεργοποιούνται σε διακονήματα μέσα στο σώμα, τότε γίνεται φανερό ότι η αξιοποίηση των χαρισμάτων των λαϊκών

εκ μέρους του εφημερίου μιας ενορίας όχι μόνο δεν σημαίνει χαριστική παραχώρηση, αλλά απλούστατα κατάφαση της αυθεντικής λειτουργίας του εκκλησιαστικού σώματος, με την αξιοποίηση όλων των μελών του.

Εν τούτοις μια παραπαράδοση (και ουσιαστικά αντιπαράδοση) έχει παρασιτικά εισχωρήσει στη ζωή μας και γι' αυτό επικρατεί η σφαλερά εντύπωση, ότι έχουμε μια τάξη αρχόντων (πριγκήπων) στην Εκκλησία και μια τάξη αρχομένων. Περιττό να πούμε, ότι τέτοιες αντιλήψεις φεουδαρχικού χαρακτήρα είναι συνέπεια των μακροχρονίων επιρροών, που δεχθήκαμε ως υπόδουλη Ρωμηοσύνη από τη Φραγκιά και την Τουρκιά και από τις οποίες καταταλαιπωρούμεθα ακόμη. Μια πρακτική λ.χ. πρόε-κταση -πολύ συνήθης- της αντιλήψεως αυτής γίνεται αισθητή στην λει-τουργική μας πράξη. Πρόκειται για την φανερή ή ενδόμυχη πεποίθηση πολλών, ότι στη λατρεία διακρινόμασθε στους τελούντες - δρώντες (λει-τουργούς) και στους παρακολουθούντες (λαϊκούς - εκκλησίασμα). Επικρα-τεί, έτσι, μια συνείδηση θεατρικού χώρου, έρχεται δε και η γλώσσα («υπέρ των παρακολουθούντων την ιεράν ακολουθίαν ταύτην...») να ελέγξει και επαληθεύσει τις εσωτερικές τοποθετήσεις. Το ερώτημα είναι, πώς θα επαναποκτηθεί το αυθεντικό εκκλησιαστικό φρόνημα, που θα μας επαναφέρει στη συνείδηση του σώματος και της ενότητάς του, βάσει της οποίας δεν μπορεί να υπάρξουν «τελούντες» και «παρακολουθούντες», αλλά μόνο συνεπιτελούντες - συμπροσευχόμενοι - συμπροσφέροντες, κληρικοί και λαϊκοί.

Πράγματι, μέσα στην πατερική παράδοση, την οποία ανάγλυφα πα-ρουσιάζει στην παραπάνω μελέτη του ο αείμνηστος Καθηγ. Ι. Καρμίρης, δεν γίνεται καμιά «ταξική» διάκριση Κλήρου και Λαϊκών, αφού όλα τα με-λη επιτελούν την λειτουργία τους και διακονία τους μέσα στο σώμα. Άλ-λωστε και ο όρος «λαϊκός», παραγόμενος από το «λαός», σημαίνει κυρίως τον ανήκοντα στον «λαό του Θεού», στο εκκλησιαστικό σώμα, το οποίο περιλαμβάνει όλα τα μέλη, κληρικούς και λαϊκούς, μαζί χωρίς ταξική διά-κριση. Ο λαϊκός είναι αυτός, που δεν έχει την «ειδική ιερωσύνη» του κλη-ρικού. Η μόνη επιτρεπτή διάκριση μεταξύ τους είναι στην επιτελούμενη διακονία και όχι στην «ταξική» διαφοροποίησή τους. Η αρμονική αυτή λειτουργία όλου του σώματος συνιστά τον εκκλησιαστικό οργανισμό, όπως τούτο μαρτυρείται στην Α' Κλήμεντος († 95 μ.Χ.): «... Τω γαρ αρ-χιερεί ίδιαι λειτουργίαι δεδομένοι εισίν, και τοις ιερεύσιν ίδιος ο τόπος προστέτακται, και λευίταις ίδιαι διακονίαι επίκεινται. ο λαϊκός άνθρωπος τοις λαϊκοίς προστάγμασιν δέδεται» (40, 5).

Στο σώμα υπάρχουν χαρίσματα, λειτουργήματα, διακονίες. Αλλά για όλους. Μιλώντας για την εκκλησία της αποστολικής εποχής ο άγιος Νικόδημος Αγιορείτης σημειώνει: «Οι Χριστιανοί εκείνοι, όπου επίστευον εις την αρχήν του κηρύγματος, και εβαπτίζοντο, όλοι ελάμβανον Πνεύμα Άγιον. Επειδή δε το Πνεύμα το Άγιον είναι κατά την εαυτού φύσιν άορατον, εδίδετο εις τους τούτο λαμβάνοντας ένα σημάδι αισθητόν και ορατόν της εαυτού ενεργείας. Όθεν οι βαπτιζόμενοι ή με γλώσσας διαφόρους ελάλουν ή προεφήτευαν ή θαύματα έκαμναν». Τα χαρίσματα ήσαν δηλωτικά της παρουσίας του Αγίου Πνεύματος μέσα στους πιστούς, οι οποίοι αναδεικνύονταν έτσι «ναοί» - κατοικητήρια του Αγίου Πνεύματος. Η χαλάρωση της χριστιανικής ζωής στους μετέπειτα αιώνες περιώρισε τα χαρίσματα στους Αγίους, που εξακολουθούν να είναι οι αυθεντικοί πιστοί και «ναοί» του Αγ. Πνεύματος και τα πραγματικά μέλη του εκκλησιαστικού σώματος.

Η ιερωσύνη είναι χάρισμα, που ενεργοποιείται σε συγκεκριμένο λειτουργήμα, θεμελιώδες μεν για την υπόσταση της Εκκλησίας, αλλά που δεν αποκλείει και άλλα χαρίσματα και άλλους χαρισματικούς φορείς και μεταξύ των λαϊκών. Άλλωστε κατά το Α' Κορ. 12, 18-31 όσοι ανήκαν στο σώμα του Χριστού -την Εκκλησίαν- είχαν χαρίσματα, όπως είπε παραπάνω και ο άγιος Νικόδημος. Μόνο δε οι «ιδιώται» και οι «άπιστοι» (14, 23), όσοι δηλαδή δεν ήσαν ακόμη μέλη (οι κατηχούμενοι) δεν είχαν χαρίσματα. Με την πάροδο των αιώνων όμως και την τυποποίηση της χριστιανικής ιδιότητος περιορίσθηκαν τα χαρίσματα, όπως είπαμε, στους Αγίους – θεομένους, υπερτονίσθηκε δε έτσι το μόνο χάρισμα - λειτουργήμα, που παραμένει αμετάπτωτο, η Ιερωσύνη, έστω και αν πολλοί φορείς της εσωτερικά δεν ανταποκρινόμασθε και δεν διαφέρουμε, έτσι, από «αχθοφόρους» του χαρίσματος, που μας δόθηκε «δι' επιθέσεως των χειρών του πρεσβυτερίου» (Α' Τιμ. 4, 14). Όταν, λοιπόν, συνειδητοποιήσουμε οι Κληρικοί, ότι μέσα στο εκκλησιαστικό σώμα επιτελούμε το λειτουργήμα και την διακονία μας, ως μέλη και μεις του σώματος, τότε θα εξαλειφθεί κάθε φεουδαρχική - δεσποτική αντίληψη της ιερωσύνης και η ενορία θα ξαναβρεί στο πρόσωπό μας, τον πατέρα και ποιμένα.

Β'. Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΕΝΟΡΙΑΣ.

Πώς δομείται όμως, σύμφωνα με την ορθόδοξη παράδοσή μας, η ζωή της ενορίας; Η συγκρότηση της Ενορίας γίνεται, καταρχάς, με ένα και μοναδικό στόχο: την θέωση των μελών της. Αυτός ο στόχος μένει στους αιώνες αμετάθετος και αμετάβλητος. Η μεταβολή του στόχου ση-

μαίνει αυτόματα αλλοτρίωση της Ενορίας και έκπτωσή της σε μια κοσμική ομοδοποίηση (σύλλογο, σωματείο κ.τ.ό.), που χάνει πια τον χαρακτήρα της Εκκλησίας.

1. Η ζωή της Ενορίας αναπτύσσεται ως εν Χριστώ κοινωνία, όπως αυτή εκφράζεται ακριβώς στις γνωστές περικοπές Πράξ. 2, 42-47 και 4, 32-37. Εις Κύριος, μία πίστις, μία ζωή, μία κοινωνία. Ο Χριστός μας δεν σώζει ατομικά και αυτόνομα τον καθένα, αλλά κοινωνικά - ομαδικά, ως μέλος ενός σώματος, μιας κοινωνίας, της κοινωνίας του σώματός Του. Χωρίς πλήρη και οργανική ένταξη στο σώμα δεν υπάρχει θέωση - σωτηρία. Γι' αυτό οι πρώτοι χριστιανοί χάραξαν ένα δρόμο, που οφείλουν να ακολουθούν όλοι οι πραγματικοί χριστιανοί στους αιώνες: την ολοτελή δηλαδή εγκατάλειψη («απόταξη») του κόσμου και την «σύνταξή» τους με τον Χριστό, όπως ομολογούμε στην ακολουθία του Βαπτίσματος. Η Εκκλησία υπάρχει στον κόσμο ως «τρίτον γένος», ξένο και προς τον ιουδαϊσμό και τον εθνικό κόσμο, αυθύπαρκτο και ανεξάρτητο μέγεθος, με αποκλειστικότητα στη χορήγηση σωτηρίας (θέωσης).

Τούτο όμως σημαίνει προσφορά - παράθεση όλης της ζωής στον Χριστό («... πάσαν την ζωήν ημών Χριστώ τω Θεώ παραθήμεθα»). και της πνευματικής και της σωματικής - υλικής. Όλος ο άνθρωπος γίνεται δεκτός από τον Χριστό και όλη η ζωή του. Εντάσσεται ο πιστός στην εν Χριστώ κοινωνία με όλα τα προβλήματά του. Η Εκκλησία δεν τεμαχίζει τον άνθρωπο σε ψυχή και σώμα, ώστε να διακρίνει και τα πνευματικά από τα υλικά. Κατά τον άγιο Γρηγόριο Παλαμά το «κατ' εικόνα» αναφέρεται σ' όλο τον άνθρωπο: «Μη αν ψυχὴν μόνην, μήτε σῶμα μόνον λέγεσθαι ἄνθρωπον, ἀλλὰ το συναμφοτέρον, ὃν δὴ καὶ κατ' εἰκόνα πεποιηκέναι ὁ Θεὸς λέγεται» (Ε.Π. 150, 1361C).

Ο Χριστός προσλαμβάνει και σώζει ολόκληρο τον άνθρωπο, ως ψυχοσωματική ενότητα και ολότητα. Δεν τον ξεσχίζει, δεν τον κομματιάζει. Όπως θα πει ο άγ. Γρηγόριος ο Θεολόγος: «Όλον ὅλος ἀνέλαβέ με καὶ ὅλος ὅλω ἠνώθη, ἵνα ὅλω τὴν σωτηρίαν χαρίσῃται». Γι' αυτό και η διακονία μας προσφέρεται σ' ολόκληρο τον άνθρωπο. Είναι διακονία «πνευματική», αλλά και «σωματική - υλική». Ολόκληρος ο άνθρωπος είναι ανάγκη να σωθεί. Να απαλλαγεί - απελευθερωθεί από την αμαρτία, την φθορά, τον θάνατο και να θεωθεί. Και αυτό γίνεται με την «Χριστοποίηση» όλης της ζωής μας, πνευματικής και σωματικής, προσωπικής και κοινωνικής. Μια αντίληψη, συνεπώς, ότι είναι δυνατόν πνευματικά (κατά την ψυχή) να τροφοδοτείται ο άνθρωπος από τον Χριστό, σωματικά δε και κοινωνικά να δηλητηριάζεται από την «αθεΐα» των πολιτικών και κοινωνικών συ-

στημάτων του κόσμου, είναι ορθόδοξα παντελώς αδιανόητη. Το δράμα της εκκλησιαστικής μας ζωής από την ίδρυση του Ελληνικού Κράτους (1830) είναι, ότι η διακονία μας στην Ενορία περιορίσθηκε στα «πνευματικά» (λατρεία και μυστήρια), το δε ενδιαφέρον μας για τα «κοινωνικά» εντοπίσθηκε στη «φιλανθρωπία», με την τυποποιημένη μορφή της «ελεημοσύνης». Θεωρούν δε εντελώς φυσικό οι (υποτιθέμενοι) πιστοί - μέλη της ενορίας μας να αγωνίζονται ή να προσδοκούν να «σώσουν» τον κοινωνικό μας χώρο με τους καπιταλισμούς και σοσιαλισμούς της Φραγκιάς, σαν να μην ήταν η φωνή του Θεού που διακηρύττει, ότι με την σάρκωση του Θεού Λόγου «γέγονε καινά τα πάντα» (Β' Κορ. 5, 17). Βέβαια, το τραγικό μας λάθος θεμελιώνεται στην πλάνη, που επικράτησε μετά την Επανάσταση του 1821, ότι η πολιτική μας ζωή και τα πρόσωπα, που ανέλαβαν να την διακονήσουν, συνιστούσαν συνέχεια του Βυζαντίου – Ρωμανίας και της Τουρκοκρατίας, ενώ τώρα μέσω της πολιτικής κυρίως είχε εισβάλει η Φραγκιά στη ζωή μας με όλα τα εξουθενωτικά επακόλουθα αυτής της εισβολής. (Βλ. γι' αυτά στου Γ.Δ. Μεταλληνού, Ιδεολογικοί προσανατολισμοί και δομικές διαφοροποιήσεις στη Νεοελληνική κοινωνία, περιοδ. ΚΟΙΝΩΝΙΑ, έτ. ΚΖ (1984), σ. 205-228).

Πώς νοείται εκκλησιοκεντρικά η ένταξη ΟΛΗΣ της ζωής μας στη ζωή της Εκκλησίας - ενορίας, φαίνεται στην Κ. Διαθήκη από την διακονία των «Επτά» (διακόνων - Πράξ. κεφ. 6), που ήταν μία μορφή «πολιτικής» (δηλαδή Κοινωνικής) διακονίας, και από τον θεσμό της «κοινοκτημοσύνης» (Πράξ. β' και δ') και των «λογιών» (= συλλογή οικονομικής βοήθειας για τις πτωχότερες κοινότητες. Γαλ. 2, 10 - Α' Κορ. 16, 2 ε. κ.λπ.), που όπως επεκτάθηκε στις χριστιανικές κοινότητες έδωσε στην Εκκλησία την μορφή μιας εν Χριστώ Κοινοπολιτείας, μιας οικουμενικής αυτοτελούς κοινωνίας της όλης ζωής. (Βλ. περισσότερα στου Γ.Δ. Μεταλληνού, Ορθοδοξία και Κοινωνικοπολιτική διακονία, στον τόμο: «Η Ορθοδοξία ως πολιτική διακονία», Λευκωσία 1984, σ. 9-40).

2. Η «ολοτελής» ένταξη όμως του ανθρώπου στο σώμα του Χριστού δεν εξαρτάται από μια απλή απόφαση του ανθρώπου, από μόνη τη θέλησή του. Έχει ορισμένες θεμελιακές και απαραίτατες προϋποθέσεις. Δεν είναι κάτι ανάλογο με την ένταξη σε κάποιο Σύλλογο - Σωματείο, όπου αρκούν η συμπλήρωση τυπικών διατυπώσεων και η εκπλήρωση - τήρηση ορισμένων συμβατικοτήτων. Δεν στηρίζεται δηλαδή σε εξωτερικές ενέργειες και πράξεις. Η συμμετοχή στην εν Χριστώ κοινωνία απαιτεί εσωτερικές για τον άνθρωπο διεργασίες, όπως βλέπουμε πάλι στην Κ. Διαθήκη. Χρειάζεται όμως η ορθή (θα έλεγα καλύτερα: αγιοπνευματική) προσέγ-

γισή της, που εξασφαλίζεται μόνο μέσω των Αγίων Πατέρων. Στο σημείο αυτό θα μου επιτραπεί μια παρέκβαση.

Συχνά διαβάζουμε την Γραφή επίπεδα, χωρίς να μπορούμε να δούμε ανάγλυφες και ζωντανές τις αφηγήσεις της. Τούτο συμβαίνει, γιατί αγνοούμε την «γλώσσα» της Γραφής, την «σημαντική» της. Και εννοώ την θεολογική - εκκλησιαστική γλώσσα. Κάθε λέξη - όρος της Γραφής αναφέρεται σε μια πραγματικότητα, εκφράζει μια πραγματικότητα της εκκλησιαστικής ζωής, γνωστή σ' εκείνους που την βιούν, τους θεουμένους. Έξω από τον κύκλο των θεουμένων η Γραφή μένει «βιβλίον εσφραγισμένον σφραγίσιν επτά» (Αποκ. 5, 1), δηλαδή τελείως ακατάληπτο. Τότε οι γραφικοί όροι μένουν άχρωμοι, ανέκφραστοι, νεκροί και νοούνται με τη σημασία, που έχουν λάβει στην χρήση του κόσμου. (Αυτή είναι η μη εκκλησιαστική, η αιρετική ερμηνεία τους). Αυτό δυστυχώς συμβαίνει συχνά και σε μας, τους κληρικούς και «θεολόγους», όταν δεν έχουμε πατερικές - παραδοσιακές, αλλά κοσμικές (φράγκικες) προϋποθέσεις στην μελέτη της Γραφής. Μόνο με την βοήθεια των θεουμένων, των Αγίων μας Πατέρων, μπορούμε να προσεγγίσουμε ορθόδοξα την Γραφή. Γι' αυτό δεν μπορεί να υπάρξει Ορθοδοξία χωρίς θεουμένους - Αγίους (Πατέρες). Η (προτεσταντική) απολυτοποίηση και απομόνωση της Γραφής, που συνοδεύεται με την απόρριψη των Πατέρων, γίνεται συχνά και από «ορθοδόξους» δεκτή, με ευνόητα τα αποτελέσματα. Χωρίς όμως Πατέρες η Γραφή μένει ανερμήνευτη και ακατανόητη, γιατί η Γραφή είναι βιβλίο της Εκκλησίας, μιλεί την γλώσσα της Εκκλησίας και μόνο τα γνήσια μέλη της Εκκλησίας, οι θεούμενοι - Άγιοι, γνωρίζουν την γλώσσα της Γραφής (βλ. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, Αγία Γραφή - Εκκλησία - Παράδοσις. Μετάφρ. Δημ. Τσάμη, Θεσσαλονίκη 1976). Δεν είναι άρα περίεργο, ότι πολύ συχνά η ακαδημαϊκή μας θεολογία και ερμηνευτική διαφέρουν από την θεολογία των Πατέρων και της Λατρείας μας, στην οποία ο πατερικός λόγος γίνεται ευχή και ύμνος της Εκκλησίας. Γιατί τα κριτήρια και τα ερμηνευτικά κλειδιά μας δεν είναι πατερικά. (Για τα πατερικά αυτά κριτήρια βλ. π. Ιωάν. Ρωμανίδου, Ρωμαίοι ή Ρωμηοί Πατέρες της Εκκλησίας, τόμ. Α', Θεσσαλονίκη 1984).

Από την Κ. Διαθήκη, μέσω της πατερικής ερμηνευτικής, μαθαίνουμε πώς γινόταν στους πρώτους αιώνες η «μύηση» -η εισαγωγική κατήχηση- των ερχομένων στην Εκκλησία. Την πρώτη μέρα ονομαζόταν κάποιος «χριστιανός», μολονότι ως κατηχούμενος δεν μετείχε στην μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας. Δεν ξέρω πώς θα αντιδράσει ο καθένας μας, πληροφορούμενος, ότι οι γνωστότατοί μας Μ. Βασίλειος και Γρηγόριος ο Θεολόγος στην Αθήνα ονομάζονταν και ζούσαν ως χριστιανοί, αλλά δεν κοινωνού-

σαν, αφού ακόμη δεν είχαν βαπτισθεί! Σήμερα, που επεκράτησε να βαπτίζομασθε σε βρεφική ηλικία, θεωρείται αυτονόητη η χριστιανική ιδιότητα και το δικαίωμα να μετέχει κάποιος στη θεία κοινωνία, έστω και αν μετά το βάπτισμα -όπως συμβαίνει σε πολλούς- έχει τελείως απομακρυνθεί από την εν Χριστώ ζωή. Βαπτίζοταν όμως κανείς, αφού εισαγόταν στην πρακτική της καθάρσεως της καρδιάς του από τα πάθη, με τη βοήθεια του Γέροντά του (όπως γίνεται σήμερα στα μοναστήρια), για να μπορεί εν συνεχεία να δεχθεί τον φωτισμό του Αγίου Πνεύματος, το «βάπτισμα του Πνεύματος» (Πράξ. 1, 5) μέσα στην καρδιά του. Ο νηπιοβαπτισμός υπήρχε πράγματι, αλλά εφαρμοζόταν μόνο σε ζωντανές χριστιανικές οικογένειες, στις οποίες υπήρχαν οι προϋποθέσεις, ώστε τα βαπτιζόμενα νήπια να συνεχίζουν την εν Χριστώ ζωή κοντά στο Γέροντα – Πνευματικό τους και μέσα στην οικογένειά τους.

Εξίσου ακατανόητοι είναι και οι «Εξορκισμοί», που διαβάζονται στην «Κατήχηση», που προηγείται της ακολουθίας του βαπτίσματος. Με την τυποποίηση που έλαβαν, ενώθηκαν, σε μια ακολουθία, «Κατήχηση» και «Βάπτισμα», και οι εξορκισμοί ακούονται σαν μαγικά λόγια στους παρισταμένους, κυρίως δε τους γονείς και τον ανάδοχο, που συνήθως είναι «χριστιανοί της ταυτότητας» και μόνο. Δεν καταλαβαίνει κανείς το πραγματικό τους νόημα και τον λόγο υπάρξεώς τους. Οι «Εξορκισμοί» όμως ήταν το επιστέγασμα του αγώνα του κατηχουμένου να μάθει να αντιστέκεται και να κατανικά τις μεθοδείες του διαβόλου κοντά στον Πνευματικό - Κατηχητή του, με βάση τα τρία προβαπτισματικά Ευαγγέλια (τα λεγόμενα «συνοπτικά»). Το Κατά Ιωάννην, ως πνευματικό, διδασκόταν μετά το βάπτισμα, στους νεοφωτίστους. Γι' αυτό και μέχρι σήμερα στη λειτουργική μας Πράξη από το Πάσχα και μετά αναγινώσκεται το Κατά Ιωάννην (την νύχτα του Πάσχα βαπτίζονταν οι κατηχούμενοι). Όλα αυτά, τυποποιημένα, έγιναν πια αγνώριστα. Και αυτά δεν είναι παρά μερικά παραδείγματα.

Μετά τον επίσκοπο, βασικοί πνευματικοί πατέρες και διδάσκαλοι ήταν οι πρεσβύτεροι. Αλλά και λαϊκοί ακόμη, όπως συμβαίνει σήμερα με (μη χειροτονημένους) μοναχούς. Γιατί όσοι περνούσαν το στάδιο της καθάρσεως και έφθαναν στο στάδιο του φωτισμού του Αγίου Πνεύματος ήταν «πνευματικοί», δηλαδή «Πνευματοφόροι». Γι' αυτό και το βάπτισμα ονομάζεται «φώτισμα» και «φωτισμός». Η κατήχηση δεν ήταν απλή μετάδοση γνώσεων θρησκευτικών, ούτε παράδοση κάποιου κώδικος ηθικής, που εκαλείτο ο κατηχούμενος να εφαρμόζει. Ήταν εισαγωγή, μύηση και ένταξη σε μια ζωή, στην εν Χριστώ ζωή. Σε μια νέα ζωή, ξένη προς την ζωή

του κόσμου. Όπως ο ναυτικός μαθαίνει να ταξιδεύει στη θάλασσα, το ίδιο και ο νέος πιστός μάθαινε, πώς να ταξιδεύει στην «θάλασσαν του βίου». Πώς να αποξενώνεται συνεχώς από τη ζωή της αμαρτίας -του θανάτου και να ζει εν Χριστώ την ζωή του Πνεύματος. Αν θέλαμε σήμερα να βρούμε κάτι ανάλογο, θα μπορούσαμε να παραπέμψουμε τους εαυτούς μας σε ένα ορθόδοξο Μοναστήρι και την είσοδο σ' αυτό. Ο δόκιμος μοναχός είναι -τηρουμένων των αναλογιών- ο κατηχούμενος της αρχαίας Εκκλησίας. Από τον αγώνα του να ενταχθεί στη μοναστική ζωή, μπορούμε αναλογικά να καταλάβουμε τί εσήμαινε στους πρώτους αιώνες είσοδος στην Εκκλησία. Το μοναστήρι έμεινε, από τον δ' αιώνα, η συνέχεια της ζωής της Εκκλησίας των πρώτων αιώνων και το αυθεντικό υπόδειγμα χριστιανικότητας.

3. Στη ζωή της τοπικής εκκλησίας - ενορίας έχει πρωταρχική σημασία ο Πνευματικός Πατέρας, ο Γέροντας, όπως θα ονομασθεί αργότερα, που συνήθως συμπίπτει με τον Κληρικό - Εφημέριο. Γύρω από τον Πνευματικό Πατέρα μαζεύονται τα πνευματικά του τέκνα. Βέβαια στην Εκκλησία υπάρχουν και Πνευματικές Μητέρες, που αναλαμβάνουν και αυτές την ίδια υψηλή αποστολή. Οι Πνευματικοί Πατέρες (Μητέρες) πραγματοποιούν εν Χριστώ την αναγέννηση, για την οποία μίλησε ο Κύριος στον νυκτερινό μαθητή του Νικόδημο (Ιωάν. κεφ. 3), την πνευματική αναγέννηση του πιστού. Δεν είναι απλώς διδάσκαλος, παιδαγωγός, αλλά αυτός (αυτή) που αναγεννά τον άνθρωπο. Αυτό υπογραμμίζει ο Απ. Παύλος, πνευματικός Πατέρας πολλών στην εποχή του: «Εάν γαρ μυρίους παιδαγωγούς έχητε εν Χριστώ, αλλ' ου πολλούς πατέρας. εν γαρ Χριστώ Ιησού δια του ευαγγελίου εγώ υμάς εγέννησα» (Α' Κορ. 4, 15). Ο Παύλος μας δίνει και τις συντεταγμένες της πνευματικής πατρότητας: «Εν Χριστώ»: αναγεννούν όχι δικά τους αλλά του Χριστού τέκνα, αναγεννημένοι πρώτα όντες οι ίδιοι. και «δια του ευαγγελίου»: με την μέθοδο σωτηρίας, που ο Χριστός προσφέρει στο κήρυγμα - ευαγγέλιό του. Ο Πνευματικός εν Χριστώ δημιουργεί Πνευματικούς. Εδώ όμως αναφέρεται η ανάγκη να διευκρινισθεί κάπως πλατύτερα η έννοια του «Πνευματικού».

Πνευματικός στην εκκλησιαστική γλώσσα δεν είναι ο διανοητικά καλλιεργημένος, ο διανοούμενος, αλλ' αυτός που έχει Άγιο Πνεύμα μέσα του, που έχει καταστεί «ναός του Αγίου Πνεύματος», ο Πνευματοφόρος. Πνευματικοί είναι οι θεούμενοι. Οι Άγιοι. Γι' αυτό στην Ορθοδοξία δεν αναγνωρίζονται ως Άγιοι απλώς οι μεγάλοι διδάσκαλοι του Γένους, έστω και αν είναι γνωστοί ως ευσεβείς χριστιανοί, αλλ' όσοι έφθασαν στον φωτισμό του Αγίου Πνεύματος και έδωσαν απτά σημεία γι' αυτό (χαρί-

σματα, θαύματα, άφθαρτα λείψανα κ.λπ.). Αυτή όμως η πορεία (των Πνευματικών) προς την θέωση δεν είναι προορισμός των ολίγων, μιας «ελίτ» στην Εκκλησία, αλλ' ΟΛΩΝ των πιστών. Προορισμός κάθε πιστού στην Ορθοδοξία είναι να φθάσει στη θέωση, να γίνει «θεός κατά χάριν». Αυτό είναι και το έργο της ενορίας. Να γίνει «εργαστήριο αγιότητας και "ιατρειών πνευματικών"» για κάθε πιστό.

Στο σώμα του Χριστού (και συνεπώς και στη ζωή της Ενορίας) εισέρχεται ο άνθρωπος, για να θεραπευθεί. Να θεραπεύσει την αρρώστια της πτώσεως, που είναι η αδρανοποίηση της προσευχητικής λειτουργίας του «νου» (δυνάμεως της ψυχής) και η απώλεια της «μνήμης του Θεού» (της νοεράς ευχής) μέσα στην καρδιά. Ο «εσκοτισμένος» από τους λογισμούς και τα πάθη «νους» πρέπει να χωρισθεί από την «λογική» (τον λόγο, την διάνοια) και να επιστρέψει στην καρδιά, όπου είναι η οικεία του θέση. Η κάθαρση του «νου» - καρδιάς από λογισμούς και πάθη είναι η θεραπεία του ανθρώπου, που (πρέπει να) συντελείται μέσα στο Πνευματικό Νοσοκομείο της Ενορίας. Χωρίς την θεραπεία αυτή, που ισοδυναμεί με την επιστροφή - επάνοδο στην προπρωτική κατάσταση της καθαρότητας του «κατ' εικόνα», δεν μπορεί να προχωρήσει ο άνθρωπος στον φωτισμό του αγίου Πνεύματος και να δεχθεί ως θεϊκό δώρο -και στον κόσμο αυτό- την θέωση, την τελείωση της ανθρωπίνης υπάρξεως μέσα στην άκτιστη χάρη και βασιλεία του Τριαδικού Θεού. (Για το θέμα βλ. την εκτενή Εισαγωγή του π. Ι. Ρωμανίδη στο παραπάνω βιβλίο του).

Όποιος φθάσει στον αγιοπνευματικό φωτισμό αποκτά αληθινή -ανιδιοτελή- αγάπη και μπορεί να ενταχθεί σωστά στην κοινωνία των αδελφών του. Ο έχων -συνεπώς- στην καρδιά του ένοικο το Άγιο Πνεύμα είναι πραγματικό μέλος του σώματος του Χριστού, διαφορετικά μένει συνεχώς κατηχούμενος («ιδιώτης» της Α' προς Κορινθίους), έστω και αν δέχεται, μηχανικά και τυπικά, όλα τα μυστήρια της Εκκλησίας. Είναι κατηγορηματικός ο λόγος του Αποστόλου: «Ει δε τις Πνεύμα Χριστού ουκ έχει, ούτος ουκ έστιν αυτού» (Ρωμ. 8, 9). Αντίθετα, ο καθαρμένος, που έχει δεχθεί την «επίσκεψη» του Πνεύματος, έχει κατά τον ίδιο Απόστολο απτά δείγματα της παρουσίας του Αγίου Πνεύματος στην καρδιά του, την «νοερά ευχή», την προσευχή του Πνεύματος «αδιάλειπτη» (Α' Θεσσ. 5, 17) στην καρδιά: «Ότι δε εστέ υιοί (επειδή φθάσατε στην κατάσταση της υιοθεσίας), εξαπέστειλεν ο Θεός το πνεύμα του υιού αυτού εις τας καρδίας υμών κράζον αββά ο Πατήρ» (Γαλ. 4, 6). Το Πνεύμα το Άγιον τότε «εντυγχάνει» (προσεύχεται) «στεναγμούς αλαλήτοις» (Ρωμ. 8, 26) μέσα στην καρδιά.

Η ένταξη στην πνευματική ζωή (η πορεία: κάθαρση - φωτισμός – θέωση) είναι βασική και αμετακίνητη προϋπόθεση για την ορθή ενσωμάτωση στη ζωή της εκκλησίας - ενορίας. Διότι η πνευματική ζωή, με την παραπάνω κυριολεκτική σημασία, είναι προϋπόθεση και της ορθής κοινωνικότητας. Οι κοινωνικές αρετές δεν μπορούν ποτέ να είναι ατομικά επιτεύγματα της θελήσεως του ανθρώπου, αλλά «καρποί» του Αγίου Πνεύματος (βλ. Γαλ. 5, 22: «Ο δε καρπός του Πνεύματος εστιν αγάπη, χαρά, ειρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, αγαθωσύνη, πίστις, πραότης, εγκράτεια»). Όπου δεν υπάρχει «Άγιον Πνεύμα», δεν υπάρχει ούτε και ο καρπός Του. Ο εθιμικός και κληρονομικός χριστιανισμός, που επιβλήθηκε με την πάροδο των αιώνων στη ζωή μας, είναι η αιτία της σημερινής ανωμάλου καταστάσεως, όπου ο λόγος του Χριστού μας «γινώσκω τα εμά και γινώσκομαι υπό των εμών» (Ιωάν. 10, 14) έχασε στην ενοριακή μας ζωή την σημασία του. Γι' αυτό έμεινε το Μοναστήρι -θα πω και πάλι- εις τύπον της εκκλησίας - ενορίας, γιατί εκεί (όταν λειτουργεί μέσα στην παράδοση), σώζεται ο αγώνας για κάθαρση και φωτισμό της καρδιάς. Στο σημείο δε αυτό θα τολμήσω να προσθέσω, ότι ίσως μια μελλοντική πολιτειακή κατοχύρωση και του «ελευθέρου βαπτίσματος» (κατά το θέσπισμα του ελευθέρου «πολιτικού γάμου»), παρά τις ευνόητες συνέπειες, θα βοηθήσει στην επιστροφή στα αυθεντικά πλαίσια της παραδόσεώς μας.

4. Με βάση την παραπάνω αναφορά στην ορθόδοξη πνευματικότητα κατανοούμε καλύτερα τη θέση των Κληρικών στην ζωή των ενοριών μας. Θα υπογραμμίσω μερικές όψεις του θέματος.

Κληρικοί γίνονταν στους πρώτους αιώνες οι πνευματικοί - οι φωτισμένοι από το Άγιο Πνεύμα και όχι απλώς οι «ηθικοί» και «πεπαιδευμένοι». Μη λησμονούμε ότι και οι μεγάλοι αιρετικοί (π.χ. Άρειος) ήσαν -εξωτερικά- ηθικοί και «ανεπίληπτοι». Πνευματοφόροι όμως δεν ήσαν. Ορθόδοξος δεν είναι ο «ηθικός» και θεωρητικά μη αιρετικός, αλλ' αυτός που έχει ενοίκηση του Αγ. Πνεύματος στην καρδιά του, ο θεούμενος. Αυτός πορεύεται «εν τη αληθεία» του θείου φωτισμού. Γι' αυτό θα εισηγηθώ ταπεινά, ότι είναι καλύτερο να μην καλύπτονται τα «εφημεριακά κενά» (υπαλληλική συνείδηση), αν δεν βρίσκονται, αν όχι «πνευματικοί» με την αρχαιοεκκλησιαστική σημασία (πράγμα σπανιώτατο σήμερα), τουλάχιστον άνθρωποι μετανοίας, ταπεινώσεως, προσευχής και πλούσιοι σε μοναστηριακές εμπειρίες. Η χειροτονία δεν φωτίζει μαγικά. Προϋποθέτει τον αγιοπνευματικό φωτισμό. Ο μη κεκαθαρμένος και αγιοπνευματικά φωτισμένος γίνεται αχθοφόρος και όχι φορέας της χάριτος. Και ο μὲν Θεός «δρα και δια των αναξίων», όπως μας καθησυχάζει ο ι. Χρυσόστομος,

αλλά οι μη κεκαθαρμένοι αδυνατούν να γίνουν θεραπευτές και γιατροί των άλλων ακαθάρτων (πρβλ. «ιατρέ θεράπευσον σεαυτόν πρώτον» Λουκ. 4, 23), αφού αγνοούν την μέθοδο της καθάρσεως - θεραπείας και είναι άγευστοι της αγιοπνευματικής εμπειρίας.

Εκείνοι που κρατούν την Ορθοδοξία στον κόσμο σήμερα, είναι οι Άγιοι. Αυτοί μένουν οι γιατροί μας, με τα λόγια τους (πατερικά και λειτουργικά κείμενα), τα λείψανά τους, τα θαύματά τους. Εμείς κρατήσαμε τα κείμενα των Πατέρων, αλλ' αγνοούμε την θεραπευτική μέθοδο, που δημιουργεί αγίους και πατέρες. «Θεραπεύουμε» μόνο με τα λόγια (ευχές), αλλά χωρίς εγχείρηση, αφού ασχολούμεθα με «τελετές» και όχι με την κάθαρση των μελών της ενορίας μας. Αντί να αγωνισθούμε να θεραπεύσουμε με την χάρη του Θεού τους ανθρώπους, επιδιώκουμε να τους «εξασφαλίσουμε» θέση στον παράδεισο, αφήνοντάς τους όμως αθεραπεύτους εσωτερικά και καθιστώντας βασική επιδίωξή μας να δημιουργήσουμε «ηθικούς» και «χρηστούς» πολίτες του παρόντος κόσμου, ευπειθείς και νομοταγείς και τελικά «ευχρήστους» και όχι πολίτες της ουράνιας (άκτιστης και θείας) βασιλείας.

Γ. Η ΕΝΟΡΙΑ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ.

Η Ενορία, με την πνευματικότητα και κοινωνικότητά της, ως χώρος αναπλάσεως και ανακαινίσεως της όλης ζωής, επέζησε -παρόλες τις μεταπτώσεις- σ' όλη την διάρκεια του Βυζαντίου - Ρωμανίας και της Μεταβυζαντινής περιόδου. Αναγεννητικές πνευματικές κινήσεις, όπως του αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου († 1037), των Ησυχαστών (ιδ' αι.), των Κολλυβάδων (ιη' αι.) επαναπροσανατόλιζαν χριστοκεντρικά την πορεία της, ξαναφέροντας τον επίσκοπο -(πρεσβύτερο) ησυχαστή και θεραπευτή στη ζωή της εκκλησίας και θέτοντας την πνευματική ζωή (ως πορεία θεώσεως) στο επίκεντρο των σκοπών της εκκλησιαστικής ζωής. Από το 1821 και εδώ, υπό την επίδραση των δυτικοφρόνων διαφωτιστών και μάλιστα του Αδ. Κοραή, ο κληρικός θα εγκαταλείψει τον ησυχασμό, εγκλωβιζόμενος στον ευσεβισμό και την ηθικολογία.

Κατά την Δουλεία, στα πλαίσια της ενορίας αναπτύχθηκε ο κοινοτισμός και συνεχίσθηκε η παράδοση της κοινωνικής υπάρξεως της Ορθοδοξίας. Η κοινοτική οργάνωση της υπόδουλης Ρωμηοσύνης δεν ήταν κάτι το νέο. Ήταν ο ορθόδοξος κοινοτισμός, με θεμέλια καθαρά πνευματικά και όχι ορθολογικά. Η Δουλεία μάλιστα λειτούργησε σαν πρόκληση για την επιστροφή στην πρωτοχριστιανική κοινότητα, με την σύσφιγξη των σχέσεων των Ρωμηών και ανάπτυξη της αδελφικότητας στη ζωή τους. Στην

Δουλεία συνέβη δηλαδή, σε μεγαλύτερο βαθμό και ένταση, αυτό που παρατηρείται και σήμερα ακόμη στον χώρο της ρωμαϊκής διασποράς. Βέβαια, στην διαμόρφωση αυτή της ζωής συνέβαλαν τα μοναστήρια, που συνέχισαν την λειτουργία τους μέσα και έξω από τα αστικά κέντρα, όπως στη Ρωμανία / Βυζάντιο, και προσέφεραν αυθεντικά θεμέλια κοινωνικότητας. Οι υπόδουλοι Ρωμηοί, μέσα στα ενοριακά πλαίσια, είχαν ισχυρά ανεπτυγμένη τη συνείδηση του αδελφού και γι' αυτό ως αδελφοί προσφω-νούνταν μεταξύ τους. Το 1835 ο Κ. Οικονόμος θα παρατηρήσει με παράπονο, ότι η νέα κουλτούρα της Ευρώπης παραμέρισε το «αδελφέ», εισάγοντας στη ζωή των Ρωμηών το φράγκικο «Κύριε» (MONSIEUR, MEIN HERR, SIGNORE κ.λπ.).

Στην Δουλεία η Ενορία έκλεινε μέσα της όλη τη ζωή της Κοινότητας. Και οι συντεχνίες, με τους Αγίους - Προστάτες τους, τον Ναό είχαν ως κέντρο και αφετηρία της δραστηριότητάς τους. Η Ενορία διακρατούσε την πνευματική ζωή, κατεύθυνε τον πνευματικό αγώνα, οδηγούσε στην μετάνοια και στην συναδέλφωση, ιδιαίτερα κατά την Μ. Τεσσαρακοστή και το Πάσχα, με την αλληλοσυγχώρηση. Όλα τα κοινωνικά γεγονότα είχαν ως κέντρο και αφετηρία την Θεία Ευχαριστία και τον Ναό. Δραστηριότητες της αγροτικής ζωής (σπορά, όργωμα, θέρισμα, συγκομιδή καρπών), η «ξέλαση» (συμπαράσταση στις γεωργικές δουλειές εκείνων που είχαν κάποια ανάγκη), η παιδεία, με δάσκαλο κατά κανόνα τον Παπά – εφημέριο, τα ατομικά γεγονότα, που γίνονται και κοινωνικά (γέννηση, βάπτισμα, γάμος, κηδεία), τα πανηγύρια στη μνήμη των Αγίων, σε συνδυασμό με εμποροπανηγύρεις κ.τ.ό. Και πάνω απ' όλα, ή καλύτερα μέσα σε όλα, ο Παπάς, Πνευματικός Πατέρας - Φίλος - Αδελφός - Σύμβουλος – Συμπαράστατης.

Δεν είναι, συνεπώς, καθόλου ανερμήνευτη η άγρια πολεμική των Φράγκων - Βαυαρών, των δυτικών Μισσιοναρίων και των φραγκευμένων συνεργατών τους Ελλήνων εναντίον των Μοναστηριών, των Μοναχών και των παραδοσιακών Κληρικών της Ρωμηοσύνης. Γιατί γνώριζαν καλά, ότι μέσω αυτών διασωζόταν ο πολιτισμός (κοινοτισμός) της Ρωμηοσύνης, που ήθελαν να καταστρέψουν, για να επιτευχθεί η εκφράγκευσή μας. Αν σκεφθούμε, πως στα 1833 βρέθηκαν κάπου 600 Μοναστήρια στη μικρή ελεύθερη Ελλάδα, της Στερεάς και του Μοριά, σημαίνει πως δίπλα σε κάθε μεγαλοχώρι υπήρχε και ένα ή περισσότερα Μοναστήρια, που λειτουργούσαν, παρά τα αντίθετα από την πλευρά των εχθρών της Ρωμηοσύνης λεγόμενα, σαν πνευματικά νοσοκομεία και κολυμβήθρα αναγεννήσεως για τους Ραγιάδες. Και αυτό το γνώριζε καλά η Φραγκιά. Γιατί χιλιάδες

(φαινομενικά) περιηγητές και στην ουσία κατάσκοποι της αλώνιζαν σ' όλη τη διάρκεια της Δουλείας την Ρωμαϊκή Ανατολή και γνώριζαν κάθε λεπτομέρεια της ζωής της. Κατά τον καλό γνώστη της ιστορίας μας αείμνηστο βρετανό ιστορικό Στήβεν Ράνσιμαν ήταν ευτυχή τα χωριά, που είχαν την τύχη να έχουν κοντά τους Μοναστήρι, γιατί αυτό διακρατούσε την ταυτότητα των Ρωμηών και λειτουργούσε ως χώρος πνευματικού και εθνικού αναβαπτισμού τους.

Η καταστροφική μανία των Δυτικών και των Δυτικοπλήκτων κατά των Μοναστηριών χρησιμοποίησε το όπλο, είτε του κλεισίματός τους, είτε της αχρηστεύσεώς τους, με την μεταβολή της λειτουργίας και προσφοράς τους. Το τελευταίο σήμαινε εξομοίωση του ρωμαϊκού μοναχισμού με τον δυτικό μοναχισμό, την μετάθεσή του δηλαδή από τον πνευματικό, θεραπευτικό και αναγεννητικό του ρόλο σε παράγοντα κοινωνικής ωφελείας και κοινωνικού ακτιβισμού, κατά τα φραγκικά πρότυπα (πρβλ. τα παπικά μοναχικά τάγματα). Σύντομα δε, θα οδηγηθούμε στον «κοσμικό μοναχισμό» διαφόρων οργανωμένων ομάδων, που βάση τους δεν θα είναι η αποστολικοπατερική αποστολή του μοναχισμού, αλλά η κοινωνική ιεραποστολή και προσφορά κατά τα δυτικά πρότυπα. Έτσι έχασε και η Ενορία την επαφή της, ιδίως στα αστικά κέντρα, με το Μοναστήρι και χάθηκε το πρότυπο διαμορφώσεως και της ενοριακής ζωής, η οποία προσαρμόσθηκε στις κοινωνικές απαιτήσεις της εποχής και στα δυτικά πλαίσια αναπτύξεώς της. Οι συντηρητικοί της εποχής (ΙΘ' αι.) έπεσαν θύματα της δυτικής αντιμοναστικής προπαγάνδας και συνέβαλαν και αυτοί στην δημιουργία μιας «Νεοελληνικής Εκκλησίας» (κατά τον όρο του Κ. Οικονόμου) ερήμην του παραδοσιακού μοναχισμού και των πνευματικών προϋποθέσεών του.

Δ'. ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ.

Το ερώτημα συνεπώς είναι ευνόητο: τί μπορεί να γίνει σήμερα; Δεν θα απαντήσουμε με δεοντολογίες, εύκολες στη διατύπωση, αλλά δυσκολότατες σε εφαρμογή. Θα επισημάνουμε μερικές αναγκαιότητες, χωρίς την επιδίωξη των οποίων κάθε αληθινή αναγέννηση της ενοριακής και εκκλησιαστικής ζωής μας είναι αδύνατη.

Πρώτιστη ανάγκη είναι να βιώνεται η εσχατολογική αυτοσυνειδησία της Ορθοδοξίας και στη σημερινή ιστορική πραγματικότητα. Πώς δηλαδή θα λειτουργήσουμε, όλοι μαζί και η ενοριακή ζωή μας, ορθόδοξα, μέσα στα σημερινά πολιτικά - πολιτισμικά και κοινωνικά δεδομένα. Αυτή, άλλωστε, είναι η στάση της Ορθοδοξίας σε κάθε εποχή. Διακρατεί τη συνέ-

χειά της, όχι μέσω κάποιας συντηρητικής διασύνδεσης με το παρελθόν, αλλά παροντοποιώντας την παράδοσή της στο κάθε παρόν, κινουμένη στο δικό της διαρκές παρόν ζωής και μαρτυρίας. Αυτό πραγματοποιείται με την διατήρηση των πλαισίων της, μέσα στα οποία η ζωή της μπορεί να γίνεται διαρκές βίωμα.

Καμιά δυνατότητα όμως δυναμικής επιστροφής στην παράδοσή μας δεν είναι δυνατή, αν δεν ξεκαθαρισθεί πρώτα τί επιδιώκουμε. Αν δεν συνειδητοποιηθεί η κατάστασή μας και η απόστασή της από την ορθόδοξη αυθεντικότητα (αυθεντική Ορθοδοξία) και αν δεν μας κυριεύσει ο «μανικός έρωτας» του «πρωτοκτίστου κάλλους» μας. Άλλωστε αυτό συμβαίνει πάντα. χωρίς συνειδητοποίηση της αμαρτίας η μετάνοια είναι αδύνατη. Ερωτάται όμως: πώς θα γνωρίζει ο σημερινός ορθόδοξος ποια είναι η αυθεντική ορθόδοξη ζωή, αν δεν έχει συνεχή και άμεση επαφή με την πατερική παράδοση; Είναι τραγικό, ότι συνεχώς τροφοδοτούμεθα θεολογικά από «λάκκους συντετριμμένους». Προτεσταντικά και Παπικά θεολογικά βιβλία, γεμάτα διανοητικισμό, στοχασμό και μεταφυσική, φαντασία δηλαδή και αυτοσχεδιασμό, διαβάζονται ως εκκλησιαστική θεολογία όχι μόνο από τους σπουδάζοντες στο Εξωτερικό, αλλά και μέσα στη Χώρα μας, μεταφραζόμενα από θαυμαστές της ωραιολογίας και των στοχαστικών φιλοσοφικών διεισδύσεων και προσφερόμενα ως η κορυφή της θεολογικής «επιστήμης». Έτσι, οικοδομούμε ένα «ευρωπαϊκό χριστιανισμό», σαν αυτόν, που είχε επιθυμήσει και σχεδιάσει για την νέα Ελλάδα ο μακαρίτης Αδ. Κοραής, αλλά ολότελα ξένο προς την σώζουσα πατερική πνευματικότητα. Μέσα στους Πατέρες και την Λατρεία της Εκκλησίας θα βρούμε ανόθευτη την χριστιανική παράδοση. Και είναι ευλογία, που τόσες πατερικές εκδόσεις κυκλοφορούν στις ημέρες μας. Χρειάζονται όμως τα κατάλληλα κλειδιά στη μελέτη των Πατέρων και αυτά μόνο ο Πατερικά αναγεννημένος μπορεί να μας προσφέρει.

Μόνο πατερικά μπορεί να συνειδητοποιηθεί, ότι κύριος σκοπός της Ενορίας δεν είναι να επιτελεί απλά κάποιο κοινωνικό και φιλανθρωπικό έργο ή να εξαντλείται σε «τελετές» και «πανηγύρεις» και ληξιαρχικές διεκπεραιώσεις, αλλά να είναι ζωντανό και ενεργό «εργαστήριο» σωτηρίας - θεώσεως. Να είναι στίβος αγώνα κατά του θανάτου, της αμαρτίας, της φθοράς και κολυμβήθρα αναγεννήσεως και αναστάσεως. Το κοινωνικό (φιλανθρωπικό) έργο τότε θα είναι εντεταγμένο μέσα στον αγώνα θεώσεως, η δε κοινωνικότητα και αδελφικότητα, θα είναι φυσικοί καρποί της κοινωνίας με την Άκτιστη Θεία Χάρη.

Όταν η Ενορία αποκτήσει επίγνωση του αληθινού λόγου υπάρξεώς της, τότε θα παύσει να είναι τόπος περιπτωσιακής συνάντησης, και θα γίνει το απόλυτο κέντρο της όλης ζωής γι' αυτούς, έστω, που θέλουν να είναι χριστιανοί. Τότε ο Ναός δεν θα περιορίζεται σε χώρο τελετών ή έστω -στην καλύτερη περίπτωση- σε κέντρο λατρείας, αλλά θα λειτουργεί, όπως ακριβώς το «Καθολικό» σε ένα Μοναστήρι. Όπως στο μοναστικό Κοινόβιο υπάρχει μόνιμη διασύνδεση ανάμεσα στην Αγία Τράπεζα, την Τράπεζα και το Κελλί, και η λειτουργία του Ναού συνεχίζεται στη λειτουργία της Τραπέζης και του Κελλιού, έτσι και σε μια αυθεντική Ενορία, η λειτουργία του ενοριακού κέντρου προεκτείνεται στο σπίτι του κάθε ενορίτη, που γίνεται και αυτό «κατ' οίκον» εκκλησία. Η συμπληρωματικότητα και αλληλοπεριχώρηση Ναού και Οικίας είναι επιβεβλημένη. Θα προσέθετα: και Κοινοτικού ή Δημοτικού Καταστήματος, όπως στην Τουρκοκρατία.

Τότε επιτυγχάνεται η αναγκαία ενότητα πνευματικής και κοινωνικο-πολιτικής ζωής που είναι η φυσική ζωή του ορθοδόξου. Αυτή την έννοια έχει ο Αγιασμός «επί εγκαταστάσει Δημοτικής ή Κοινοτικής Αρχής», που βρίσκουμε μέσα στο Ευχολόγιό μας. (Εκεί διαβάζουμε στην Ευχή λ.χ.: «... έδωκας πάλιν άρχοντας ημίν, εις το άρχειν και κρίνειν ανά μέσον του λαού. Συ έδωκας ημίν άρχοντας κατά την καρδίαν ημών, αυτός δε και δος αυτοίς άρχειν μετ' επιστήμης. Κατάστησον αυτούς διακόνους εις το αγαθόν. τας οδούς σου γνώρισον αυτοίς και οδήγησον αυτούς επί την αλήθειάν σου, ίνα πορευθώσιν εν ακακία και στώσιν εν ευθύτητι. Διακονησάτωσαν και ου διακονηθήτωσαν. ουκ άρξουσιν ούτοι εν ημίν, αλλά Συ άρξεις ημών δι' αυτών...»). Έτσι αποκτά η Ενοριακή ζωή την ενότητα και πληρότητά της, η οποία σύμφωνα με τα κείμενα της παραδόσεώς μας είναι θεωρητικά δεδομένη, αλλ' η πράξη παραλλάσσει, γιατί δεν διαμορφώνεται σύμφωνα με τις Ευχές, αλλά με βάση ξένα πρότυπα, εισαγόμενα στον Τόπο μας και επιβαλλόμενα στανικά στη ζωή μας.

Αυτή όμως η καθολική αυτοπαράδοσή μας στην ενοριακή ζωή απαιτεί την απόλυτη αποδέσμευσή μας από τα οποιαδήποτε δεσμά του κόσμου. Από πολιτικές παρατάξεις λ.χ. και ιδεολογίες, αλλά και συσσωματώσεις διάφορες -οποιασδήποτε φύσεως-, που ή αντιποιοούνται το έργο της Ενορίας ή το περιθωριοποιούν και το αποδυναμώνουν. Έτσι θα διορθωθεί μια τάση, που άρχισε από τον Απ. Μακράκη († 1905): αντί να επιδιώκεται δηλαδή η αναγέννηση της υπάρχουσας ενορίας, να εγκαταλείπεται η ενορία για χάρη μιας παρ-ενορίας, όχι έστω με την έννοια της παρεκκλησιαστικότητας, αλλά της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Η εποχή μας, με όλη την πρόοδο που παρατηρείται στην αναπροσαρμογή των νοο-

τροπιών μας, προσφέρεται για μια τέτοια επανενοριοποίηση της όλης ζωής μας.

Η «επιστροφή» αυτή (θα την έλεγα καλύτερα: μετάνοια) είναι με την χάρη του Θεού δυνατή. Γιατί ο Θεός θέλησε να μείνει -παρά τις προσπάθειες πολλών για το αντίθετο- ζωντανό και ενεργό στη ζωή μας το πρότυπο της ενοριακής ζωής, που είναι το κοινοβιακό Μοναστήρι. Όσο υπάρχουν ορθόδοξα Μοναστήρια, δεν χάνεται η ελπίδα μας. Πάντα στην Ορθοδοξία (από τον 8' αι.), διαμορφωνόταν η ενοριακή ζωή με βάση την λειτουργία του Μοναστηριού. Αυτό που μερικοί «προοδευτικοί» (κληρικοί και λαϊκοί) της εποχής, την εξάρτησή μας δηλαδή από το Μοναστήρι, το θεωρούν ως κατάρρα, στην ιστορία της Ρωμαιοσύνης λειτούργησε ως ευλογία. Το Μοναστήρι, άλλωστε, έγινε στην εκκλησιαστική ζωή μας πρότυπο και κανόνας ζωής από το 8' αιώνα, γιατί προηγουμένως οι χριστιανικές κοινότητες αναπτύσσονταν σαν κοινόβια μέσα στον κόσμο, συνδυάζοντας πνευματικότητα και κοινωνικότητα, σε μια αδιάσπαστη ενότητα ζωής.

Είναι όμως συνήθεια να ζητά κανείς (από τον Ομιλητή) και κάτι πρακτικότερο: συγκεκριμένη γραμμή πορείας. Προσωπική μου γνώμη είναι, ότι δεν έχει ανάγκη ο άνθρωπος από τέτοια σχέδια (συνταγές), αλλά μόνο από Χάρη. «Ζητείτε και ευρήσετε», όπως ακριβώς και στον πνευματικό αγώνα. Παρόλα αυτά, θα αναφερθώ δειγματοληπτικά και σε μερικά μικρά βήματα, που μπορούν να σημαδεύσουν κάποια αρχή της προσπάθειάς μας.

Το πρώτο αναγκαιότατο βήμα νομίζω πως είναι ο επανευαγγελισμός όλων μας. Η επανασύνδεσή μας, έστω θεωρητικά στην αρχή, με την πατερική παράδοση. Η επαναγνωριμία της. Αν δεν αποκτήσουμε συνειδησιακή ενότητα πατερική μέσα μας, πατερικό φρόνημα και «νουν Χριστού», είναι τελείως αδύνατη κάθε προσπάθεια, όσο καλή θέληση και αν υπάρχει. Γιατί υπάρχει τόση πνευματική σύγχυση, τόση πλάνη και ασυμφωνία έχει κυριεύσει την συνείδησή μας, που καμιά ενότητα δεν μπορεί να δημιουργηθεί και συμφωνία. Αιώνες τώρα στιβάζεται μέσα μας τόσο κοσμικό πνεύμα, τόσο παπισμός και προτεσταντισμός, που τα ορθόδοξα κριτήρια έχουν τελείως ταφεί και τα αντανεκλαστικά μας παντελώς αδρανήσει. Οι Κληρικοί κατά κανόνα «παπίζουμε» και οι λαϊκοί κατά κανόνα «προτεσταντίζουν».

Θα πρότεινα -και στηρίζεται αυτό σε προσωπική εμπειρία- μια επανακατήχησή μας με τα έργα των Κολλυβάδων και κυρίως του Αγίου Νικοδήμου, αλλά και του Πατροκοσμά. Χρειάζεται μια ανοδική πορεία. Από το Γεροντικό να περάσουμε στο «Συμβουλευτικό Εγχειρίδιο» του Αγίου Νικο-

δήμου και απ' εκεί στην Φιλοκαλία του. Θα είναι μια πορεία ταπεινής μαθητείας, όπως στο παιδί, που ξεκινά από το Νηπιαγωγείο, για να φθάσει στο Πανεπιστήμιο. Αυτό πρέπει να γίνει στόχος όλων μας, κληρικών και λαϊκών. Θα τολμήσω να πω, θεολόγων και μη θεολόγων. Όσοι δεν πέρασαν αυτό τον δρόμο, είναι ανάγκη αμέσως να τον αρχίσουν. Η όλη προσπάθεια θα ενισχύεται, βέβαια, από την πυκνή λατρευτική και μυστηριακή ζωή μας μέσα στην Ενορία. Η ενότητά μας στον πνευματικό αγώνα θα οδηγήσει συν Θεώ στην ενότητα φρονήματος, και το εν Χριστώ φρόνημά μας στην εν Χριστώ αναγέννηση και αύξησή μας.

"ΕΝΟΡΙΑ - Η μεγάλη μας οικογένεια".
Πρωτ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΥΨΕΛΗ»

Πηγή : www.impantokratoros.gr